

Od literature do oznanila

David Bandelj¹

Ni ga na slovenskem pisateljskem obnebjju tako vznemirljivega iskalca, načitane-
nega intelektualca, filozofsko ukoreninjenega v grško-rimski antiki in večnostno
usmerjenega v kategorijo duhovnosti, prepojeno z evangeljskim (s)poročilom,
kakor je (bil) Alojz Rebula, Kraševac, Tržačan, Primorec, Slovenec, človek.

Bežen vpogled v njegovo biografijo bo razkril, da sta mu antika in krščanstvo
predstavljala varen pristan pred absurdom sodobnega sveta in njegovo razčlove-
čeno podobo. To mu je omogočilo najprej pisateljski poklic, v žlahtnem pomenu
besede, kot poklicanost, *vokacija*, saj je sam trdil, da je njegov poklic biti srednje-
šolski profesor klasičnih jezikov; nato pa sta mu antika in krščanstvo omogočila
etično držo, ki v njegovem pisateljskem delu burno vre kot čista antiteza nihilizmu.
Če se ozremo na Rebulovo literarno produkcijo, lahko zaznavamo razvojni lok
njegove proze, ki se pne od prvega romana *Senčni ples* do zadnjega *Ob pritoku
Jangcekianga* in poteka v počasni, a gotovi potezi. Ta teče postopoma *od litera-
ture do oznanila*, kakor naslavljam svoj prispevek, ker je ost, skozi katero Rebula
spregovori prek svojih romaneskni junakov in situacij od romana do romana
bolj jasno usmerjena v sporočilo, ki presega le simpatijo do krščanske ideje in
cilja v popolno poistovetenje z njo, v nekakšen srednjeveški *imitatio Christi*, ki
je postala za pisatelja odgovor vseh odgovorov in se – dasiravno mu ob koncu
življenja to pomeni tudi zapostavljanje literarne umetniške kvalitete – odpira v
idejno bujnost, skozi katero preveva duh, ki ga sam poimenujem *etika prerojenja*.

Če je Rebula začel svojo pisateljsko pot z romanom *Senčni ples*, ki je pred krat-
kim doživel ponatis po zaslugi vneme kolega Primoža Sturmana, avtorja tudi pro-
nicljive spremne besede, je jasno, da predstavlja omenjeni roman seme Rebulovih
vrednot, ki so se počasi razrasle v idejno sekvojo. V tem romanu najdemo antiko
le omenjeno v figuri profesorja De Martinisa in predstavlja avtorju izhodiščno
dialoškost, skozi katero bo kasneje prevrednotil (v ničejanskem duhu!) vrednote,
ki jih je doslej oblikoval v sebi. O krščanstvu v tem romanu ni ne duha ne sluha.

In če Katarina Šalamun Biedrzycka zatrjuje, da se je umetniški vzpon Alojza
Rebule pravzaprav končal s tem romanom, kar je avtor vztrajno zavračal, ji lah-

¹ Državni izobraževalni zavod Simon Gregorčič, Gorica (Italija). Doktor literarnih ved, glasbenik
in dirigent, pesnik in prevajalec ter občasni literarni raziskovalec; objavil je šest pesniških zbirk,
nekaj esejističnih in literarnozgodovinskih monografij in svoje literarno raziskovanje usmeril pred-
vsem v sistem književnosti Slovencev v Italiji. Glasbeno in literarno deluje na širšem slovenskem
in italijanskem prostoru.

ko pritrdimo, ko zapiše, da je s *Senčnim plesom* Rebula prešel fazo intuitivnega kreiranja in je od naslednjih romanov naprej ustvarjal razumsko. Problematično je dejstvo, da Biedrzycka ne jemlje v pošteb avtorjevega iskateljskega naboja, ki se je kasneje sintetiziral v romanu *V Sibilinem vetru* in ga lahko mirne duše označimo za Rebulov *opus magnum*. Tu si antika in krščanstvo podajata roko. Čeprav je roman Rebula pisal po osebni krizi, ki ga je dejansko približala krščanstvu, je njegov glavni junak Nemezijan ostal zunaj sicer zanj fascinantnih okopov Kristusovega nauka. Od tu dalje se začenja jasno približevanje Rebulove literature k oznanilu. Kolegica Jadranka Cergol je v svoji tehni analizi antičnega sveta v delih Alojza Rebule zaznala tudi neprecenljivo povezanost antike in krščanstva v dejstvu, da je Rebula pojmoval krščanstvo kot naravni nasledek antike, kar lahko sežamemo v toku idej, ki grški *kalos* in *agathos* ali njuno izpeljanko *kalokagathijo* oplaja z rimskim pojmom *humanitas*, ki ju judovsko-krščanska drža združi v nauk ljubezni do bližnjega »kakor do samega sebe«.

Rebula sam nam o antiki spregovori kot o »adventnem razpoloženju« krščanstva² in navaja nekaj primerov, kako je antika pripravljala pot Kristusu: od vsevidne pravice pri Heziodu, tragičnosti pri Ajshilu vse do Vergilijevega uvida v znameniti četrti eklogi, kjer ob rojstvu otroka od Device »doba železna se z njim prelila bo v zlate vekove«.

Rebulov prvenec *Senčni ples* se zaključuje z besedami, ki ponazarjajo pisateljevo idejno statičnost ob zaključku romana, ki je prežet s pričakovanjsko vneto spričo zgodovinskih dogodkov ob razrešitvi tržaškega vprašanja: »Vračal se je v temo.«³

Po dialoški sintezi antike in krščanstva v romanu *V Sibilinem vetru* pa se razrešitev dogodi v romanu, ki ga komaj kdo omenja kot pomembnega v Rebulovem opusu. Gre za roman *Divji golob* iz leta 1972. Tu se zopet pojavi naslovni junak *Senčnega plesa*, Silvan Kandor (ali je to Rebulov alter ego?), ki tokrat stopi iz brezizhodnega položaja po zaslugi prijatelja-duhovnika, protagonista Rebulovega romana, ki v drugem delu nosi pomenljiv naslov *Svetlobni ples* in se konča s totalno negacijo ali prevrednotenjem z besedami »vračal se je v svetlobo«.

Od tedaj dalje se večina Rebulovih romanov v nekakšnem počasnem približevanju »skozi prvo zagrinjalo« bliža uresničenju pisateljeve etične komponente, ki vidi v Kristusovem nauku edino možno pot med čermi, ki jih nastavljata življenje in njegova družbena podstat.

Skozi zgodovino, ki mu pomeni metaforo sodobnosti, nam Rebula v svojih romanih (in svojih junakih) odstira bistvo lastnega razumevanja človeka: človekova beda je skozi stoletja ista, zato pa je ista tudi njegova največja vrlina: človeškost.

² *Skozi*, 159.

³ *Senčni ples*, 370.

Ta se najbolje uresniči v samem bistvu krščanskega nauka, v katerem je človek poklican k svetosti prek odrešenja, ki ga je Jezus Kristus izprosil z lastno daritvijo. Zato je nujno, da človek stremi k večnosti, saj je njegova narava uperjena v to.

Ko sem omenil *etiko prerojenja* kot ključno sporočilo Rebulovega razvojnega proznega loka, sem razmišljal o dejstvu, da se je iz občutka teme prvega romana, ki je tržaškega človeka postavila v okvire dvoma, vse nadaljnje Rebulovo pisateljsko iskanje osredinilo na popolno nasprotje in plulo v smer luči. Rebulovi junaki se borijo za prerojenje ne le lastne življenjske poti, temveč idejne, včasih tudi ideološke družbene stvarnosti. S tega vidika je Rebulov doprinos obratno sorazmeren z razvojem družbe, ki je humanizem, kakršnega je pisatelj vehementno propagiral v svojih delih (in – resnici na ljubo – v svojem življenju), počasi pustila na stranskem tiru.

Tip prerojenja, ki ga Rebula zagovarja skozi včasih tragične zgodbe svojih junakov, ki niso nikdar brezupne, kljub mestoma trpeči, trpki in težki človeški usodi, vrednoti živ optimizem, ki paradoksalno preveva velikega realista Rebulo.

S tem je pisatelj sprožil temelje za miselno revolucijo, usmerjeno v prihodnost. Rebulovi junaki so namreč aktivni – danes bi rekli aktivisti(čni) – in stremijo k idealnemu svetu, kjer bi človeštvo lahko razvilo občutek za sočloveka, odpuščanje in medsebojno harmonijo, čeprav se pisatelj jasno zaveda, da je s človeškega vidika to nemogoče, kakor nam priča utopično znamenje spravljivosti Kocbekovega kova v romanu *Korintski steber*, ki se zaključi tragično.

Etično prerojenje je v njegovem delu vseskozi prisotno in se popolnoma sklada s pisateljevim svetovnim nazorom, platonsko idealnim, avguštinsko pristnim, newmansko prizemljenim.

Rebula svoje junake namreč vseskozi giblje med razumom in srcem, vendar z jasno idejo, da izpolnijo smisel lastnega bivanja.

Pomenljiva je pri tem sosledica zadnjih Rebulovih romanov, predvsem dveh: *Pred poslednjim dnevom*, ki se giblje celo v območju distopične stvarnosti, ko je svet pod oblastjo zla z apokaliptično naravnostjo, ki jo označuje jasen odpor proti nihilizmu, ter pisateljev labodji spev, roman *Ob pritoku Jangcekianga*, kjer se Rebula spet fantazijsko prepusti teološki logiki eshatologije, ko bo ob polnosti časov dopolnjeno celo »vstajenje mesa«. Kar v tem romanu najbolj pade v oči, je glavni junak, hindujski spreobrnjenec v krščanstvo, ki svojo otroško vero vseskozi kali v razumskem duhu razsvetljenstva, v katerem je bil (kajpada v Franciji) vzgojen. Rebula roman zaključi z vizijo apokalipse, ki ostaja nedorečena – menda nalašč. Kot da bi bila dopolnitev lastne pisateljske usode klic k življenjski usodi, je roman izšel le kak teden pred pisateljevo smrtjo.

Njegova *etika prerojenja*, ki jo lahko jemljemo izjemno široko, preveva vse njegovo delo. Z natančnim branjem Rebule lahko razumemo, da umetnik ni bil le izjemen intelektualec, velik pisatelj in globok duh, temveč tudi eden najbolj

naprednih, humanistično zavezanih in človeško upajočih krščanskih mislecev, kar jih premore slovensko obnebjje. Govorim v superlativih, ker menim, da je njegovo humanistično obzorje pomembno, kolikor lahko postane vodilna miselna avtoriteta kot antiteza družbenega tkiva, ki drvi v turbokapitalizem, nihilizem in relativizem.

Moč Rebulove misli je zapisana, čaka le bralcev, ki jo bodo znali uresničiti. Kajti *etiko prerojenja* pričakujemo in krvavo potrebujemo vsi, »kar nas dobrih je ljudi«.

Hoc censeo, et Rebulam esse legendam!

Bibliografija

Alojz Rebula

Senčni ples. Ljubljana: Slovenska matica, 1960.

V Sibilinem vetru. Ljubljana: Slovenska matica, 1966.

Skozi prvo zagrinjalo. Celje: Mohorjeva družba, 1994.

Pred poslednjim dnevom. Trst: Mladika, 2013.

Ob pritoku Jangcejkjanga. Trst: Mladika 2018.

Bandelj, David. *Revolucija Alojza Rebule*. Trst: Mladika, 2024.

Bressan, Arnaldo: *Pustolovščina besede*. Trst, Koper: ZTT, Lipa, 1985.

Cergol, Jadranka: *Med mero in misterijem. Antični svet v delih Alojza Rebule*. Trst: Mladika, 2012.

Škamperle, Igor: »Religiozna motivika v literarnem delu Alojza Rebule«. V: *Rebulov zbornik 2*, ur. Marija Pirjevec, 43–48, Trst: Mladika, 2015.

Glušič, Helga: »Alojz Rebula«. V: *Rebulov zbornik*, ur. Lojzka Bratuž, 11–26, Trst: Mladika, 2005.

Pirjevec, Marija. »Duhovna os Rebulove proze«. V: *Rebulov zbornik*, ur. Lojzka Bratuž, 27–33, Trst: Mladika, 2005.